

A RECEPCIÓN CRÍTICA DE LOIS PEREIRO

Olivia Rodríguez González
Universidade da Coruña

Resumo: revisión dos textos críticos sobre Lois Pereiro publicados desde os anos 80. Ordénanse en varias fases, coméntanse e descríbense os máis sinalados pola súa orientación canonizadora. Recóllense conclusións sobre ese proceso de canonización, avaliadas polas teorías sistémicas e a hermenéutica retórica, e analizadas desde as peculiaridades do sistema cultural galego.

Abstract: review of critical texts on Lois Pereiro published since the 1980s. The texts are ordered in different phases; they are discussed, and those most relevant due to their canonizing orientation are described. The study reaches some conclusions on the process of canonization, as assessed by systemic theories and hermeneutical rhetoric; and they are analyzed from the point of view of the peculiarities of Galician cultural system.

Palabras chave: textos críticos, Canonización literaria, Sistema cultural galego.

Key words: critical texts, Literary canonization, Galician cultural system.

DOCUMENTACIÓN

Este traballo parte de varias fontes documentais. En primeiro lugar, da páxina *poesiagalega.org*, aloxada na web do Consello da Cultura Galega, na que un grupo de investigadores vimos catalogando, etiquetando e resumindo traballos críticos sobre poesía galega contemporánea, baixo a dirección do profesor de Teoría da Literatura e Literatura Comparada da USC, Arturo Casas Vales¹. Nela pode consultarse o dossier “Lois Pereiro”, con artigos, recensións, entrevistas e diferente documentación audiovisual sobre o autor. Séguese cos libros publicados ao longo do ano 2011 no que Lois Pereiro foi homenaxeado como autor do

1 *Poesiagalega.org: constitución e xestión dun repositorio dixital da poesía galega (séculos XIX-XXI) no campo cultural*, foi un proxecto subvencionado nos programas sectoriais de investigación aplicada, Peme I+D e I+D Suma do Plan Galego de Investigación da Xunta de Galicia (na tecnoloxía sectorial “Sociedade e Cultura”). O investigador principal foi o coordinador do Grupo ALEA de Análise Poética, Arturo Casas, que incorporou o traballo de cinco integrantes, alén do mencionado grupo: José Luís Forneiro (USC), Helena González (Universitat de Barcelona), Olivia Rodríguez (Universidade da Coruña), Dolores Vilavedra (USC) e Miro Villar (IES Fin do Camiño, Fisterra).

Día das Letras Galegas. Manexáronse, entre monográficos, biografías, antoloxías, edicións de texto prologadas, guións, cómics e outras recreacións ou *posprocesados* da obra de Pereiro, algúns títulos que aparecerán mencionados ao longo do traballo.

O resto dos traballos en prensa que se publicaron sobre Lois Pereiro entre 1995 e 2010 pode, por outra banda, consultarse no volume da USC, coordinado por Anxo Tarrío e M. Xesús Nogueira. O equipo do Centro Ramón Piñeiro que coordina Blanca Ana Roig Rechou desde 1995, presenta neste volume un catálogo de traballos dedicados ao poeta monfortino.

Con esta documentación presentamos neste traballo unha revisión do que ata 2011 se pode atopar na crítica, do que se pode atopar na crítica sobre Lois Pereiro tanto no eido académico como no mediático propio da crítica xornalística, incluíndose aquí as entrevistas polo seu papel na configuración da figura pública do autor. Déixanse a un lado as opinións, interesantes para unha análise da recepción doutro nivel, que se divulgan no patio de veciñanza que hoxe os foros dos *blogs* representan: patio onde algúns intercambian chismes que se parapetan tras alcumes e pseudónimos na súa maior parte. Isto non quere dicir que non se atenda ao fenómeno popular do que foi a celebración do poeta a través de diversos medios artísticos e doutra índole, que atoparon na rede un rápido instrumento de difusión social.

Atémonos a un principio cronolóxico de ordenación, imprescindible cando se trata de examinar feitos de cultura, suxeitos ao tempo histórico do que un enfoque hermenéutico non pode desligarse. Esta ollada abonda para empezar a calibrar, na crítica sobre Lois Pereiro, quen fala, desde que posición o fai, e en que contexto cultural e mesmo textual se atopa. A medida que se percorren os textos, xorden aquí e acolá datos non desbotables cando no futuro se faga un balance máis sopesado.

CHANZOS INICIAIS

Os primeiros textos críticos sobre Lois Pereiro aparecen en 1985 co gallo da publicación de dous volumes² xurdidos dos recitais “De amor e desamor” que se celebran na Coruña cando, na lembranza dos Xogos Frorais de 1861, o concello organiza a “Festa da Poesía”, desde a Concellería de Cultura asesorada por Manuel Rivas. Os poetas que interveñen son Xulio López Valcárcel, Xavier Seoane, Miguel Mato Fondo, Lino Braxe, Xosé Monterroso Devesa, Manuel

2 AA.VV. (1984 e 1985), *De amor e desamor*, A Coruña, Edicións do Castro. A raíz do recital aniversario de 2009, a Deputación da Coruña reeditou os volumes, acompañados do CD *Amor e desamor. XXV Aniversario, Teatro Rosalía de Castro, 17 de decembro 2009*, Concello da Coruña/SER Radio Coruña/Asociación Cultural Alexandre Bóveda.

Rivas, Miguel Anxo Fernán-Vello, Francisco Salinas, Pilar Pallarés e Lois Pereiro.

É Xavier Seoane quen, nunha “Aproximación á poética de Lois Pereiro” en *Luzes de Galicia*, fala da adscrición de Pereiro ao “colectivo” que domina os recitais. Describe os trazos distintivos do grupo, que van callando desde as súas orixes en Madrid, ano 1977, arredor da revista *Loia*, con X.M. Pereiro, Rivas, Patiño e Fermín Bouza na tarefa. É dicir, o primeiro paso vén dado pola lectura crítica dun poeta-profesor integrante dese mesmo colectivo, que quere deixar constancia dun feito xeracional³ que cobre os territorios galegos de Coruña, Vigo e Madrid.

Manuel Rivas realiza neste mesmo número de *Luzes de Galicia* a primeira entrevista a Lois Pereiro, quen coñece desde hai case dez anos e polo que xa está a sufrir, pois pode notarse como desde un primeiro momento se erixe no seu padriño e protector. A entrevista, previa á análise de Xavier Seoane, ten como destacado a frase “Iste é un povo que sabe suicidarse”, que cumpre a función retórica de chamada de atención ao tempo que insire Pereiro no ronsel literario do Grupo *Nós*, pois ecoa a historia relatada por Vicente Risco en *Dédalus en Compostela*⁴. É a única entrevista -das que están accesibles en rede- na que advertimos que o periodista quere levar Lois Pereiro por un rego do que este insiste con certo orgullo en saír. Por exemplo, cando se menciona o seu coñecemento de varios idiomas, sobre a base primordial do galego. Pereiro, para quen todo idioma é unha forma de ordenar as imaxes caóticas do mundo, admite que o galego é a súa “imaxe expresiva”, pero aclara que a súa escrita vén sendo para el unha elección persoal, xa que non é tarefa súa loitar pola lingua.

Abondando no tema da súa “adscrición xeracional”, na entrevista que M. Carballido lle fai cinco anos despois en *A Nosa Terra* de febreiro de 1990, Pereiro quere transmitir unha imaxe de poeta e intelectual independente. Di estar acompañado por razóns de amizade en *Loia* e en *De amor e desamor*. O grupo de amigos gardan semellanza co colectivo *Rompente* no afán de renovación e da procura dunha poética distinta á poesía social imperante daquela, aínda que sen deixar as reivindicacións, pois séntense nacionalistas. Menciona o entrevistador o feito de ser Pereiro o único poeta galego presente en *Después de la modernidad*⁵, antoloxía española de poesía en diversas linguas, que

3 “Feito xeracional” é un dos sete requisitos para a determinación histórica dunha “xeración”, segundo o método do alemán Julius Petersen, que Ortega y Gasset incorpora no ensaio *En torno a Galileo* (1933).

4 O personaxe Stephan Dédalus explica a razón da súa presenza en Galicia, como renegado irlandés que quere gozarse no suicidio da súa propia raza, con estas palabras: “Eiquí todo camina cara ó non ser, pola vontade e pola industria destes meus irmaus d'eiquí” (Vicente Risco, “Dédalus en Compostela (Pseudo-paráfrasis)”, *Nós*, 67, Ourense, 25/07/1929): 123-1219.

5 Julia Barella, *Después de la modernidad. Poesía española en sus lenguas literarias*, Barcelona, Anthropos, 1987.

abre en veteranía o nome de Luis Alberto de Cuenca e pecha en mocidade o do poeta monfortino. Anuncia Lois Pereiro a publicación dun libro en Edicións do Castro, adiado por preguiza, e cualifica as súas fases de “experiencia poética” como decadente en *Loia* e urbana e cotiá no libro de poemas de inminente publicación.

En 1992 publica Pereiro en Positivas ese anunciado primeiro libro individual, e desde Barcelona o crítico de *A Nosa Terra*, Xesús González Gómez, dedícalle en outubro unha recensión. Destaca o analista a maior achega do libro: a corrente suicida, expresionista austro-alemá, que Pereiro introduce como novidade na poesía galega. Como aos poemas orixinais deste libro engade o autor, profundamente revisados, outros 20 xa editados anteriormente, o crítico non deixa de expresar a súa desconformidade como lector, pois considera que unha vez editada, a obra é tanto do lector como do autor, e este non pode modificala. Non vou determe nas imaxes que ilustran os textos críticos -a risco de deixar incompleta esta revisión, pois participa substancialmente na construción de Pereiro como autor-, pero non se pode deixar polo menos de apuntar a oportunidade estética da foto que acompaña esta crítica: unha imaxe do poeta urbana, nocturna e patética.

Meses despois, a principios de 1993, Manuel Rivas escribe en *Babelia* sobre o peso dos libros e do cine neste poeta “contagiado de Thomas Bernhard” e seguidor de Wim Wenders, vinculándoo á lenda arousá dos Mariño e a serea namorada dun humano, que conseguiu falar despois de trousar un cacho de carne.

Nesta primeira fase está iniciada, como pode verse, a recepción crítica que trata de construír unha imaxe de independencia cultural e compromiso xeracional e nacionalista a un tempo na obra e na actitude vital do poeta Lois Pereiro.

A CONSAGRACIÓN DE LOIS PEREIRO POLO DERRADEIRO LIBRO

Unha nova etapa prelúdiase nos meses de xestación do segundo libro de Lois Pereiro. En “Galegos na escaleira” de 1995, serie que combina texto e foto artística que parodia o tópico da indefinición -evidentemente, desde unha ollada externa- da personalidade galega, aparece a realizada por Xurxo Lobato enfocando un Pereiro que mira como pedindo clemencia. Acompaña un texto de Antón Losada que sitúa o poeta en tempos de mocidade compartida e xa pasada -o tópico da vellice que dá a experiencia vivida-, como representante dun colectivo que agardaba poder cambiar o mundo con revistas. A Lois Pereiro, conclúe Losada, “débeselle a cartografía da parte máis escura de todos nós, a que poucas veces somos quen de ver”.

Ante a aparición de *Poesía última de amor e enfermidade* (1992-1995) en decembro de 1995, Teresa Seara publica en *A Nosa Terra* unha recensión na que glosa o tema da morte anunciada, que Pereiro, a xuízo dela, desenvolve con sobrecollidora autenticidade. Helena González escribe tamén sobre o poemario no número de *Grial* do primeiro trimestre, afondando no carácter de Lois Pereiro como poeta de culto, de escasa obra, mentres os seus compañeiros “de xeración” van editando libros e recibindo recoñecementos. Caracterízao como poeta único neste libro cuxa pegada autobiográfica ve a crítica subliñarse no rexistro puntual de datas que preceden os poemas.

É o momento en que Pereiro é entrevistado, en meses de presentación do libro e en estado pre-agónico, por Darío Janeiro en *O Correo Galego* (xaneiro de 1996); e por Rocío Pernas Chao, que publica postumamente o seu traballo en *Galicia Internacional*. Esta última fala da superación de cinco anos de silencio poético e do que o novo libro representa para Lois Pereiro: o seu triunfo sobre a morte. O poeta sentíase máis independente que nunca: tras o que consideraba exilio forzado en Madrid, non se tiña por membro de grupo ningún, nin coruñés nin galego, contrarrestando a visión de Claudio Rodríguez Fer⁶ sobre a existencia de dous grupos de poetas galegos nos 80, segundo a adscripción a cadanseu círculo poético-xeográfico.

A CRÍTICA DE EXEQUIAS

Sobrevén a morte e publícase unha necrolóxica de Manuel Rivas en *El País*. Seguindo o estilo deste xénero periodístico, e co fondo da dor profunda polo amigo morto, o texto poético parte dun oxímoro, *Por qué iba a morirse Lois?*, que trata de borrar o absurdo desa morte. Morte que representa, por outra banda, a de moitos da xeración, xa non literaria, senón humana á que pertencen Pereiro e Rivas. Manuel Rivas sinala tres definitivas características que fan da personalidade e a obra de Lois Pereiro algo extraordinario: o labor de guieiro, sempre na vangarda, que exerceu sen el pretendelo. A súa capacidade para o dominio dos idiomas. E, o que vai ser o cumio do pulo crítico ao amigo poeta, no contexto sempre delicado dunha necrolóxica: a equiparación que fai Rivas de *Poesía última de amor e enfermidade* (1992-1996) con *Follas Novas*: “Creo que no se había escrito un texto poético máis íntimo y conmovedor en lengua gallega desde el *Follas Novas*, de Rosalía.”

Tras o falecemento, recupéranse textos de Pereiro para editar, como a nove-la inacabada *Náufragos do Paradiso*, de cuxa recensión se ocupa Carlos Paulo Martínez Pereiro en 1997, anticipando as iluminacións dun traballo posterior no que relaciona poesía e artes plásticas, en conexión co movemento Atlántica de Antón Patiño. E como homenaxe, *Luzes de Galicia* e *Dorna* ofrecen senllos

6 En *Poesía galega. Crítica e metodoloxía*, Vigo, Xerais, 1989.

monográficos ese mesmo ano de 1997. Entre os recordos xeracionais, destaca o de Fermín Bouza narrando a viaxe no verán de 1986 a Santander en compañía do poeta, para asistir ao debate organizado pola U.I. Menéndez Pelayo co gallo da “festa” *Galicia: chove sobre mollado*, artellada por Suso Iglesias e os irmáns Pereiro, entre outros. Os galegos pretendían alí contrarrestar os vellos tópicos mediterraneístas voltos poñer en circulación polo libro de Luis Racionero *El Mediterráneo y los bárbaros del norte* (1985). Salientan de igual xeito a necrolóxica embelecedora, “Unha bomba envolta en flores”, de Manuel Rivas; a diseción vital do artista enfermo, levada a cabo por Fidel Vidal; as lecturas desde unha óptica persoal das críticas Carmen Blanco e Olga Novo (experiencia en *Anima+L* e amor a contra morte, respectivamente). Pola súa banda, Teresa Seara insiste na glosa -co tino delicado que a caracteriza- do tema da premonición da morte, subliñando a imposibilidade de separar o eu poético do eu real, especialmente pola figura física de seu.

O artigo “A praia do corazón de Mandestam” de Chus Pato ofrece unha lectura nova e interesante ao utilizar a designación de *suxeito cinematográfico* para explicar a actitude do eu poético na obra de Lois Pereiro. O amor-refuxio (en termos de *xénero*) e a falta de pudor son os trazos que esta crítica pon de relevo. Pola beleza e a verdade, o libro último de Lois Pereiro, di a autora, merece figurar xunto a *Follas Novas* e *De Catro a Catro*, afortalando así a caracterización do poeta que viamos en Manuel Rivas e naqueles traballos que o relacionan coa estirpe de Manuel Antonio. Chus Pato é, como o propio Pereiro, unha *outsider* dos 80 que prende nos 90, e a súa marxinalidade con respecto ao primeiro grupo faise evidente na posición externa que adopta como crítica de Pereiro, non sen unha certa actitude de *desculpa* por analizar a súa obra sen coñecelo persoalmente en vida: “Nunca coñecín a Lois Pereiro” é a frase que inicia o traballo da autora. Na mesma onda situábase a contra-afirmación de Rivas acerca de que ás veces é preferible non coñecer os escritores á hora de falar deles⁷.

Péchase esta xeira coa magnífica entrevista, “A derradeira” de Rivas ao poeta en *Luzes* (1997), onde o Lois Pereiro se retrata sen poses e cunha sinceridade abraiante que flúe na conversa sostida co escritor irmán.

Hai algunhas mostras máis desta liña de recepción crítica da obra de Pereiro en anos posteriores que afondan en cuestións como a intertextualidade: neste caso, con respecto a Gerard Nerval, da man de Carlos Pérez Varela (1999); ou con respecto á plástica, no estudo de Carlos-Paulo Martínez Pereiro (2003), outro crítico que lamenta non ter coñecido persoalmente o escritor, ao tempo que se propón sacalo da invisibilidade.

7 “Unha bomba envolta en flores” (1997) empeza así: “Moitas veces é mellor non coñecer, non tratar, ao escritor.”, referíndose á que a literatura verdadeira non ten nada que ver coas relacións públicas e as poses.

A CRÍTICA EÓLICA

A última fase iníciase nos prolegómenos ao Ano 2011 dedicado a Lois Pereiro por decisión da RAG, que o escollía como homenaxeado no Día das Letras Galegas. Caracterizouse a nova fase, como vén sendo habitual nesta celebración, por unha enxurrada de traballos e certa inflación editorial, ao que se sumou un novo fenómeno ao abeiro das novas redes sociais: a participación masiva de creadores e lectores que dun xeito moi activo contribuíron a popularizar un poeta ata entón considerado “de culto”, isto é, para minorías. Isaac Lourido temía, unha vez anunciado o seu nome pola RAG, que aos presumibles excesos seguisse un cerramento de silencio final, como tamén é habitual nesta celebración da cultura galega. Peor sería o contrario, ao noso entender, e a produción editorial, sobre todo nesta época de recesión económica, tende a autorregularse.

Fóra dalgúns ensaios fallidos, a colleita crítica e para-crítica alcanzou un nivel óptimo. Bótase en falla, como ben sinala Daniel Salgado (apud Iago Martínez, 2011), unha edición da obra total, ou polo menos unha edición canónica dos textos en prosa, que segue con variantes aínda non fixadas. Non ocorreu así coa poesía, pulcramente editada en Xerais por Ana Acuña, respectando o criterio cronolóxico que a recuperación de inéditos —é o caso de *Poemas para unha Loia*— trastocaba.

Entre as biografías cómpre destacar algunhas, como *Lois Pereiro. Vida e obra*, de Iago Martínez, un traballo laborioso, froito dunha prolongada documentación fílmica. En todas as aproximacións á vida e obra de Lois Pereiro está a superarse a maquillaxe necrolóxica inicial, xustificada nos primeiros anos de loito e nos acontecementos terribles da historia vivida polo poeta, coa que os seus compañeiros se identifican. Segue a insistirse moito na colza como coitelada mortal da súa vida, como fatum e agresión exterior. Pero vai gañando terreo a atención á heroína e outras adicións, así como á sida e ao posible contaxio, que son temas e motivos importantes nos seus textos, como tamén o é a dependencia afectiva, malia falar Xosé Manuel Pereiro, aínda en 2011, de que a droga deixa pegada incidental en certo léxico e máis nada⁸. Nin sequera o mesmo autor negaba a súa responsabilidade na elección dunha vida desvivida na autodestrución, cunha reacción final heroica desde o punto de vista vital e literario, malia dicir algo que seguramente oíra aos que o amaban: fomos unha “xeración trillada que viviu xa non só o desencanto, senón como coellos de indias de todo” (Pernas Chao, 2011 [1996]: 76). Dáse maior importancia, pois, á sida e as drogadiccións do poeta, que fixeron da súa unha literatura da experiencia límite, pouco atendida

8 “A colza e a heroína inflúen nalgunhas figuras, na palabra “agulla”, en “cisternas”, pero tampouco é para tanto. Forma parte das súas vivencias e punto. Ten a mesma importancia que a sífilis no simbolismo.” (13), en Iago Martínez, “Entrevista a Manuel Rivas e X.M. Pereiro”, *Xornal de Galicia*, Suplemento Contexto. Día das Letras 2011: 10-13.

no noso sistema. Traballos biográficos como *A palabra exacta*, de Antón Lopo, axudan a retirar o tabú deste aspecto importante da obra de Pereiro. E, seguindo no eido biográfico, na divulgación da figura do poeta, xa de por si popularizado a través da súa interrelación co rock, o punk e o cine de vangarda, brilla pola súa calidade o cómic *Lois Pereiro. Breve encontro*, debuxado por Jacobo Fernández Serrano, que é autor tamén do guión.

Como lectura crítica global, que mantén unha distancia xusta e unha mesura necesaria con respecto ao obxecto de estudo, destacaríase o traballo de M. Xesús Nogueira en *Diccionario Lois Pereiro*, co esforzo engadido -é o caso dalgúns outros traballos de encarga- de lograr un texto coherente e completo, suxeito a un molde nada doado.

É rechamante como nos traballos deste ano se agranda a importancia do compromiso ético de Lois Pereiro. É un dos lemas lanzados por Manuel Rivas para os receptores mozos actuais. Atópase na liña actual de apagamento dos remois posmodernos que nos fixeron crer na pasada década en delirios de novos ricos. De feito, hai uns poucos anos a crítica falaría da posmodernidade deste escritor, cousa que estivo evitándose agora. O manifesto de Lois Pereiro -que, como aclara D. Salgado⁹, non o é de todo, porque non ofrece os instrumentos para o cambio radical, segundo sinalaba Louis Althusser-, ese texto que lle encargou Manolo Rivas para a súa revista, nos últimos meses de lucidez do amigo, é o noso “Indignádevos”. Custa moito, ao meu ver, identificar ese paralelismo no propio texto, amais de ser imposible facelo con respecto ás vidas e as actividades do malogrado Lois Pereiro e o nonaxenario Stéphane Hessel. Hai que saber ler a Manuel Rivas, que embelece todo o que toca.

A cuestión da adscrición xeracional enriquecese coas puntualizacións de X.L. M. Ferrín sobre as súas conexións madrigalegas co grupo Brais Pinto a través do enlace que supuxo Reimundo Patiño. Escriben sobre isto Miguel Mato Fondo, Xulio López Valcárcel, e, sobre todo, Antón Patiño, que se autorretrata de novo no centro das relacións xeracionais, como fixo con ocasión da homenaxe a Uxío Novoneyra, autor do Día das Letras Galegas en 2010. Manuel Forcadela, pola súa banda, fai unha análise xeracional de Lois Pereiro que é tamén unha defensa da poesía dos 80 contra os que queren empregar a estética e a linguaxe de Lois Pereiro como dardo contra o grupo do que Forcadela tamén é parte. Analiza a imaxe fotográfica e a postura e lugar que adopta nela o poeta de Monforte, moi representativa do posto que quería ocupar no campo literario. Minimiza a importancia e orixinalidade da movida galega e advirte sobre a necesidade de diferenciar, amais do autor real ou autor textual, a “ficción autor”: “Construción

9 No limiar, “Lois Pereiro. Lóbregas figuras do século de febre”, da antoloxía poética de Lois Pereiro que Daniel Salgado publica en Galaxia.

sociolóxica, construto cultural que ten máis que ver cos receptores da obra dun autor que co autor mesmo, máis que ver coa sociedade e o tempo que recibe esa obra que co autor e o tempo en que esa obra foi escrita”. Pide, daquela, máis atención aos textos e ao contexto antes de proceder ao fetichismo.

En efecto, unha proba de que as lecturas críticas dos textos superan a necesidade de eloxio do autor ou da súa mitificación ou salvamento estético, é o comentario de Arturo Casas ao poema “Elexía a un espírito irmán. Pasatempo por orde alfabética”, unha maneira de engrandecer o texto co comentario crítico, sen necesidade de percorrer a ancoradoiros alleos.

Queda, ao meu ver, pescudar aínda máis na identificación das fontes de intertextualidade -Armando Requeixo, Xosé M. Sande e Ignacio Martínez achegaron contribucións no Suplemento que dedicou *Xornal de Galicia*, coordinado por este último-. Tamén habería que analizar os diferentes niveis desta, pois desde Gérard Genette e Julia Kristeva matizouse moito nas formas de “citación de voz”, e daría interesantes froitos vencellar este fenómeno á presenza da polifonía -no sentido social de M. Bajtín-, que nos pode descubrir algo máis da faceta de diálogo tanto na faceta culta como na popular, de Lois Pereiro. E, por que non, podería relacionarse esa intertextualidade coas necesidades dunha escrita moribunda, necesitada de apoio constante nas lecturas de alguén que estaba “enfermo de literatura”.

Literatura e enfermidade, finalmente, é obxecto de estudo dunha das voces críticas máis reveladoras nesta revisión da recepción de Lois Pereiro. Trátase de Mirta Suquet, autora de “Da topoloxía do corpo á utopía da escrita: *Poesía última de amor e enfermidade (1992-1995)* de Lois Pereiro”. A súa proposta abre novas portas e confírmanos que ás veces, para non paralizar o sentido crítico, é preciso unha mirada desde fóra: nin amigos, nin compañeiros xeracionais, nin lectores de autores de culto, nin profesores especializados en antoloxías xeracionais conseguen achegar esta visión, a non ser que se esforcen en gañar distancia. Analiza esta autora a incidencia da enfermidade da sida na poesía do autor, único caso coñecido nesta circunstancia na literatura galega e peninsular -cita casos de franceses que fan literatura, aínda que narrativa, no seu caso, desta enfermidade-. Está presente xa en clave de contaxio sexual en “Atrocity Exhibition” e no citadísimo “Acróstico”, ambos do primeiro poemario. Deste xeito, Suquet apunta unha escritura autobiográfica de tipo xeracional, na que a mesma escrita intercambia o papel cos paratextos -imaxes, dedicatorias, datación, etc.-, na procura diso mesmo que Forcadela denominaba “ficción autor”:

(...) *podería lerse o poemario non só como unha representación do declive individual, senón tamén de unha catástrofe xeracional da que o escritor forma parte (...)*
De tal xeito, os elementos paratextuais remiten a unha vontade sostida de autorre-

flexibilidade por parte do escritor, a certa ansiedade por autonarrarse, ademais de a unha querencia declarada por constituír, por medio deles, unha comunidade interpretativa cómplice que posuía certas claves de lectura.

Volvendo ás influencias e á súa ansiedade edípica que chega a provocar en todo poeta *forte* o desexo de matar o pai ou de negalo (H. Bloom), é o momento de enfrontarse coa conexión de Lois Pereiro a unha literatura próxima como é a castelá, en posición incómodamente intersistémica coa literatura galega. Daniel Salgado, no limiar á súa antoloxía, afirma que Pereiro non coincidiu cos seus coetáneos casteláns, poetas da experiencia. Seica sexa certo, se aceptamos unha acepción restrita da etiqueta “experiencia”. De non aceptala pensamos nós que é posible achar a vinculación de Pereiro co grupo *underground* madrileño que o precedeu unha década, completando así achegas como a de Iago Martínez en relación coa música popular; José Manuel Sande con respecto ao cine; etc.

Á cabeza deste grupo madrileño atopábase Mariano Antolín Rato, que frecuentemente utilizaba o pseudónimo “Martín Lendínez”, e amais de novelista foi tradutor ao español de W. Borroughs, J. Kerouac, W. Faulkner e R. Carver. Formaban parte tamén do grupo *underground* que se deu a coñecer na revista de C. J. Cela, *Papeles de Son Armadans*: Eduardo Haro Ibars, morto a causa da sida en 1988; e Leopoldo María Panero, o poeta atacado polo alcohol e a tolemia. Todos eles escriben baixo e sobre os efectos da droga, e pasaron a enriquecer as lendas urbanas literarias e a cultura popular. Haro Ibars, por exemplo, é protagonista da novela que Luis Antonio de Villena dedicou á “Movida”, *Madrid ha muerto*. E mesmo foi levado á música por grupos desta corrente, como Gabinete Caligari e a Orquesta Mondragón.

BALANCE DA RECEPCIÓN

Á vista deste percorrido pola recepción crítica da obra e a figura de Lois Pereiro, conséntase que a canonización de Lois Pereiro era cousa de prever, malia as voces que agoiraban o contrario (véxase a fanada profecía de Chus Pato¹⁰). Os movementos para tal proceso iniciáronse en 1985, da man de Manuel Rivas, o escritor mozo que comezaba daquela unha fulgurante carreira na literatura galega. Cando xa o poeta vivía coa morte pendurada sobre el, empezou a ser presentado publicamente como figura excepcional na literatura galega, e imprescindible para incorporala aos movementos xuvenís europeos das últimas décadas do pasado século, pois cumpría o requisito que o Grupo Nós institucionalizara: estar en contacto coas últimas literaturas foráneas, sen pasar pola alfándega española.

10 Cando decidan dedicar o Día das Letras Galegas a Lois Pereiro, dicía Chus Pato (1997), “nós non estaremos”, así que “poderemos aforrar o espectáculo”.

Nunha primeira fase, foi sendo canonizado dentro do que Pierre Bourdieu chama “subcampo de produción restrita”, onde o prestixio é concedido “inter pares”, é dicir, por outros escritores ou aspirantes a selo. Este campo, de nulo poder económico pero inxente capital cultural, enfrontábase á oficialidade cultural e ao politicamente correcto dentro do sistema propio, o campo con maior poder social e económico, pero con menor distinción simbólica: Pereiro mantívose como escritor de culto, reservado a iniciados durante polo menos quince anos. No ano 2010, co anuncio da súa homenaxe pola Real Academia Galega, a máis prestixiosa institución literaria galega, determinou o rápido percorrido final cara ao núcleo do sistema oficial, apoiado en gran medida, como vén sendo de rigor, pola entrada da obra do escritor nas escolas. M. Rivas, o promotor de Pereiro como autor de culto, agora ocupaba unha cadeira na RAG. e acadaba a posición de poder necesaria para acometer a segunda parte do proceso canonizador. Tensións e loitas diversas acompañaron o proceso:

-Os compañeiros da Xeración dos 80 tomaron moitos dos textos críticos editados este último ano para prestixiar Lois Pereiro como un ataque ás súas propias posicións no campo. Eles aínda non accederon á RAG, pero ocupan unha posición preeminente no estrato canónico máis amplo. Áchanse a tal punto consagrados, que apenas traspasado o medio século de vida xa editan memorias e obras completas. Só quedan fóra escritores tamén á marxe nos 80, pero de consagración nos 90, que non casualmente apoian o proceso.

- Mentres tanto, os situados no campo de produción restrinxida temen perder o capital simbólico contido neste poeta admirado, aínda que non dubidan en tratar de conquistar mediante a propia acción divulgativa de Pereiro un terreo ata hai pouco moi lonxe deles. O suplemento monográfico do 17 de maio do *Xornal Galicia* é boa mostra destes esforzos.

-Os colaboradores no proceso acompañan os promotores coa fachenda de saber dominar espazos e redes sociais aos que non acceden con facilidade os membros da gran institución da RAG. Deste xeito coordinaron, espallaron e orientaron mellor ca eles a celebración nun sentido popular e antiacadémico, comestos polo pudor que senten os axentes contraculturais en traizoar as orixes¹¹. A ponte entre uns e outros, de novo M. Rivas, tivo que suavizar ás veces as arremetidas dos compañeiros nesta viaxe¹².

11 Algún movemento houbo neste sentido no Ano 2010 dedicado a Uxío Novoneyra, cando os promotores –nesta caso a familia do poeta– protagonizaron actividades alleas á oficialidade.

12 Na entrevista de Iago Martínez a Manuel Rivas e a Xosé Manuel Pereiro no Suplemento “Día das Letras Galegas 2011” do *Xornal Galicia*, o primeiro deles tempera varias veces o contido das preguntas ou as declaracións do segundo para non confrontar os celebrantes coa Institución que determinou a homenaxe. Por exemplo, cando afirma: “Asociar o institucional coa Academia é un erro de análise. Mira que non hai caciques como para ilos buscar á Academia.” (12).

Aínda a finais de 2011, no completo balance do Ano Pereiro realizado por Antía Marante en *Grial*, reagroma con forza a oposición entre canonización oficial (no campo de gran produción) e canonización alternativa (no campo de produción restrita), insistindo a autora nos espazos da verdadeira celebración (“ilimitada e descentralizada”) da homenaxe ao poeta, que se coordinaban desde a páxina oficial, administrada por Alfredo Ferreiro baixo a dirección de Xosé Manuel Pereiro. De novo, como vemos, abrollaba ese temor do que falaba María Xesús Nogueira, cando recollía o clamor popular aludido ao comezo desta revisión: *os perigos que podía supor a institucionalización da figura de Lois Pereiro: neutralización, mitificación, manipulación...* (Nogueira, 2011: 36). Os novos que acceden ao espazo de maior poder social, seguen a ter medo de ser confundidos cos antigos.

As teorías que explican estes procesos nos sistemas literarios e culturais sempre partiron de análises de espazos concretos: o hebreo, no caso de I. Even Zohar, o eslavo no de I. Lotman, o francés no caso de P. Bourdieu, etc. As conclusións destas análises son extrapolables, en liñas xerais (porque poden darse variacións circunstanciais ou de matiz), a outros ámbitos, porque se trata de prácticas socio-culturais semellantes, tal como entendeu Xoán González Millán ao aplicar estas teorías ao caso galego en traballos pioneiros en Galicia.

A transferencia que explica os cambios no núcleo canónico segue un camiño determinado tamén polas peculiaridades do campo sociocultural galego. En primeiro lugar, obsérvase unha colaboración interxeracional que explica a mestura entre tradición e vangarda que vén sendo habitual neste tipo de procesos. Así, o promotor máis temperán da consagración de Lois Pereiro, Manuel Rivas, recibiu como tantos outros artistas novos o apoio nos anos 80 de Isaac Díaz Pardo, editor de *Luzes de Galicia*. Na institucionalización da súa figura colaboraron moitos axentes culturais, dun xeito ou doutro. Tratábase, unha vez máis, de gañar capital cultural, especialmente co acceso á escola, para un poeta que dificilmente se podía explicar sen o malditismo que el procuraba. E como *deglutir* institucionalmente Lois Pereiro? Facendo del un caso paralelo ao de Manuel Antonio, é dicir, o representante dunha vangarda adaptada á tradición -fenómeno este que puxo en dúbida, dito sexa de pasada, a existencia dunha verdadeira vangarda en Galicia-. Pereiro, na euforia da celebración, foi unido nada menos que ao ronsel de *Follas Novas* e *De Catro a Catro*, co cal todo quedaba integrado, pola tradición e pola vangarda.

A teoría sérvenos para comprender algo do que fomos testemuña: como un aire novo que este ano chegou a facerse vento popular entrou no núcleo do sistema mediante unha transferencia de repertorio que fixo da contracultura alimento de revitalización da ata agora considerada literatura canónica. E sérvenos

para comprender como se tratou dunha canonización das chamadas *dinámicas*: aquelas nas que certos elementos repertoriais cobran prestixio e eríxense como modelos de lectura e escritura¹³ (Even Zohar, 1990: 19).

Finalmente, queda mencionar que a análise da loita polo acceso ao estrato canónico comporta o exame da reconfiguración das comunidades interpretativas, que están, segundo S. Fish, determinadas por prácticas institucionais, códigos e conxunto de crenzas compartidos¹⁴, e que aclaran aínda máis esta nova versión da cíclica “querela entre antigos e modernos” que está sendo a transferencia canonizadora do que Lois Pereiro e os seus espazos de actuación significan.

Apagado o ruído presente, queda o diálogo, con tensións ou sen elas, para ocupar posicións que lexitimen novas formas de interpretación. A medida que vaíamos dando resposta ás cuestións que a literatura de Lois Pereiro nos formule, no noso tempo e no noso espazo, esta irá gañando en riqueza interpretativa.

13 Pode comprobarse esta “canonización dinámica” nas intervencións críticas de Isaac Lourido, Iago Martínez, Daniel Salgado, Mario Regueira, etc.

14 A “comunidade interpretativa” ten un significado retórico en Stanley Fish, pois está configurada como unha *tópica* (no sentido retórico dos *tópoi* que dan cohesión a un grupo) compartida polos intérpretes a través da persuasión dos mellores, ou, como se avanzaría despois de S. Fish, de diálogo entre iguais. O concepto de *habitus* en P. Bourdieu está moi próximo a esta concepción.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- Bourdieu, Pierre (1990): “Le champ littéraire”, *Actes de la recherche en sciences sociales*, 89: 3-46 (*O campo literario*, traducción de Carlos Pérez Varela, Ames: Lairovento, 2004).
- Fish, Stanley (1982): *Is there a text in this class? The authority of interpretative communities*, Massachusetts: Harvard University Press.
- Bloom, Harold (1973): *The Anxiety of Influence. A Theory of Poetry*. London: Oxford University Press. (*La ansiedad de la influencia. Una teoría de la poesía*, Barcelona: Trotta, 2009).
- EVEN-ZOHAR, Itamar (1990): “Polysystem Theory”, *Poetics Today* 11.1, 9-94.
- LOTMAN, I.M., *La semiosfera I. Semiótica de la cultura y el texto*, edición de D. Navarro, epílogo de M.Cáceres, Madrid: Cátedra, 1996.

FONTES DOCUMENTAIS

A) Reeditadas en *poesiagalega.org. Arquivo de poéticas contemporáneas na cultura*. poesiagalega.org/novidades/dossieres/

- Blanco, Carmen (2011 [1997]): “Pereiro último”, *Dorna* 23, 117-118.
- Bouza, Fermín (2011 [1997]). “Chove sobre mollado”, *Luzes de Galiza* 28, 5.
- Carballido, M. (2011 [1990]): “Lois Pereiro: ‘Á xente extráñalle a miña lingua-xe poética’”. *A Nosa Terra*: 420 (15 de febreiro), 21 e 23.
- Casas, Arturo (2011 [2011]).: “Pasar o tempo ollando un mapa”, en Lino Braxe *et al.*, *Lois Pereiro en 17 voces. Edición conmemorativa do Día das Letras Galegas 2011*. A Coruña: La Voz de Galicia s.a., 17-20.
- González Fernández, Helena (2011 [1996]): “Lois Pereiro: poesía dura, descar-nada, mocionante”. *Grial* 129, 127-129.
- G[onzález] G[ómez], X[esús] (2011 [1992]): “Estados de ánimo. *Poemas 81-91* de Lois Pereiro”, en *A Nosa Terra*: 539 (15 de outubro), 21-22.
- Janeiro, Darío (2011 [1996]). “Lois Pereiro: ‘a poesía sálvame do meu espírito’”. *O Correo Galego*. “Revista das Letras”: 25 de xaneiro, 3.
- Lobato, Xurxo / Antón Losada (2011 [1995]). “Lois Pereiro”, en Xurxo Lobato, *Galegos na escaleira*. A Coruña: Fundación Caixa Galicia, 102.
- López Valcárcel, Xulio (2011 [2011]): “Un poeta diferente”, en *Suplemento Letras Galegas*, A Coruña: *El Ideal Gallego*, 17 de maio, 32.
- Lourido, Isaac (2011 [2010]): “Confiar em Lois Pereiro”. galizalivre.org, 21 de agosto: <<https://galizalivre.org/?q=colaboracom/confiar-em-loispereiro>>.

- Martínez, Iago (coord.) (2011 [2011]): *Lois Pereiro. Suplemento das Letras Galegas*. A Coruña: *Xornal de Galicia*, Suplemento “Contexto”, 15 de maio.
- Martínez, Iago (2011 [2011]): “Un testamento literario inédito durante quince anos”, en *Lois Pereiro. Suplemento das Letras Galegas*. A Coruña: *Xornal de Galicia*, 15 de maio, 5.
- Martínez Pereiro, C. P. (2011 [1997]): “Da escrita náufraga na terra e nos infernos”, *A Nosa Terra*: 776 (1 de maio), 23-24.
- Martínez Pereiro, Carlos Paulo (2011 [2003]): “Do carácter transitivo da literatura e da plástica... (... e mais da cor nunha narrativa de Lois Pereiro)”, en Maria do Amparo Tavares Maleval e Francisco Salinas Portugal (orgs.), *Estudos Galego-Brasileiros*. Rio de Janeiro: H. P. Comunicação, 295-326.
- Méndez Ferrín, X. L. (2011 [2011]): “Pereiro na raigame”, *Faro de Vigo*, “El Sábado”: 7 de maio, 4.
- Novo, Olga (2011 [1997]): “Amor a contra-morte”, *Dorna* 23, 119-120.
- Pato, Chus (2011 [1997]): “A praia do corazón de Mandelstam”, *Dorna* 23, 131-134.
- Pérez Varela, Carlos (2011 [1999]): “Nerval na *Poesía última* de Lois Pereiro”, en Rosario Álvarez Blanco e Dolores Vilavedra (coords.): *Cinguidos por unha arela común. Homenaxe ó profesor Xesús Alonso Montero* (vol. II). Santiago de Compostela: Servicio de Publicacións da Universidade de Santiago, 1157-1161.
- Pernas Chao, Rocío (2011 [1996]): “Lois Pereiro. A derradeira batalla”, *Galicia Internacional*, 11, 76-77.
- Rivas, Manuel (2011 [1985]). “Lois Pereiro: *Iste é un povo que sabe suicidarse*”. *Luzes de Galiza*: 0, 7-9.
- Rivas, Manuel (2011 [1993]): “Tiras de piel. La poesía de un gallego contagiado de Thomas Bernhard”, *El País*. “Babelia”, 9 de xaneiro, 10.
- Rivas, Manuel (2011 [1996]): “*Poesía última de amor y enfermedad*. En la muerte de Lois Pereiro”, *El País*, 29 de maio.
- O’Rivas, Manuel (2011 [1997]): “Unha bomba envolta en flores”, *Luzes de Galiza*, 28, 2.
- Rivas, Manuel (2011 [1997]): “A derradeira entrevista: «Apostei a carta máis alta»”, *Luzes de Galiza*, 28, 6-10.
- Seara, Teresa (2011 [1996]): “A memoria do amado. *Poesía última* de Lois M. Pereiro”. *A Nosa Terra*, 711 (1 de febreiro), 23-24.
- Seara, Teresa (2011 [1997]): “O executor en ‘stand by’: premonición da morte nos poemas de Lois Pereiro”.
- Seoane, Xavier (2011 [1985]): “*Conserva o teu odio: condea-te: amén* (Unha aproximación á poética de Lois Pereiro)”, *Luzes de Galiza* 0, 10-11.
- Vidal, Fidel (2011 [1997]): “A dor en cada célula”, *Luzes de Galiza*, 28, 31.

B) Outras fontes documentais.

- Angueira, Anxo / Bermúdez, Teresa (coords.) (2011): *Que lle podo ofrecer a quen me intente? Monográfico Lois Pereiro*. Vigo/ Xerais.
- Calveiro, Marcos (2011): *Lois Pereiro. Náufrago do paraíso. Biografía e antoloxía*. Xerais/ Vigo.
- Fernández Serrano, Jacobo (2011): *Lois Pereiro. Breve encontro. Un achegamento comiqueiro á biografía e á obra do poeta*. Vigo: Xerais /Xunta de Galicia.
- Forcadela, Manuel (2011): “Lois Pereiro, poeta dos oitenta”, en Anxo Angueira / Teresa Bermúdez (coords.), *Que lle podo ofrecer a quen me intente? Monográfico Lois Pereiro*. Vigo: Xerais, 23-39.
- LOPO, Antón (2011), *A palabra exacta. Biografía de Lois Pereiro*, Galaxia, Vigo.
- MARANTE ARIAS, Antía (2011), “Revisión de danos dunha celebración expansiva”, *Grial*, outubro/novembro/décembro: 126-133.
- MARTÍNEZ, Iago (2011), *Lois Pereiro. Vida e obra*, Xerais, Vigo.
- MATO FONDO, Miguel (2011), *Transgresión e fragilidade. Un retrato literario de Lois Pereiro*, Santiago de Compostela, Laivento.
- NOGUEIRA, María Xesús (2011), *Diccionario Lois Pereiro*, Santiago de Compostela, tresCtres.
- PATIÑO, Antón (2010), *Lois Pereiro. Radiografía do abismo*, Esprial Maior, Rutis/Culleredo.
- PEREIRO, Lois (2011), *Obra completa. Edición bilingüe*, Prólogo de Pere Gimferrer, Introducción de Xosé Manuel Pereiro, Traducción de Daniel Salgado., Xunta de Galicia / Libros del silencio, Barcelona.
- REGUEIRA, Mario (2011), *Lois Pereiro, una persecución*, 2.0 Editora, Ames.
- ROIG RECHOU, Blanca-Ana et alii (2011), “A recepción de Lois Pereiro (1996-2010)”, en Mª Xesús Nogueira Pereira / Anxo Tarrío Varela, *Lois Pereiro. Día das Letras Galegas 2011*, Universidade de Santiago de Compostela, Santiago de Compostela: 117-165.
- SALGADO, Daniel (2011), “Lois Pereiro. Lóbregas figuras do século de febre”, introdución a Lois Pereiro, *Antoloxía poética*, Galaxia, Vigo: 15-49.
- PEREIRO, Lois (2011). *Poesía completa*. Edición de Ana Acuña. “Apéndices” de Manuel Rivas e Manuel María, Vigo, Xerais.